
SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

**Pestajme si v srdciach našich čistej
lásky kvety...**

**POZVÁNKA
POZIVNICA**

**Čuvajmo u srcima našim čistu ljubav,
ljepotu cvijeća...**

- Z OBSAHU:** **N O V Á K O V Á**, Katarína: Malokarpatské vinohradníctvo v 1. polovici 20. storočia
M A N N, Arne B.: Zmeny vekovej štruktúry rómskeho obyvateľstva na východnom Slovensku v rokoch 1997 a 2002
B A R Á T O V Á, Jarmila: Vplyv migrácie na súčasnú rodinu (na príklade obce Pitelová)
F A L Ť A N O V Á, Lubica: Rozvojové možnosti vidieckych obcí
K R A L J, Sandra: Etnická identita a identifikácia slovenskej minority v Chorvátsku cez inštitúciu Ples Slovákov

Na obálke:

Prvá strana: *Na motív plesovej pozvánky (ilustrácia k článku S. Kralj)*

Preklady: *autori textov*

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Lubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

*Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach:
MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings, CEJSH*

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- N o v á k o v á, Katarína: Malokarpatské vinohradníctvo v 1. polovici 20. storočia (Na príklade produkcie a predaja vína vo vybranom malokarpatskom mikroregióne)..... 265
- M a n n, Arne B.:** Zmeny vekovej štruktúry rómskeho obyvateľstva na východnom Slovensku v rokoch 1997 a 2002..... 292
- B a r á t o v á, Jarmila:** Vplyv migrácie na súčasnú rodinu (na príklade obce Pitelová)..... 304
- F a l ť a n o v á, Lubica:** Rozvojové možnosti vidieckych obcí (mikropohľad na problematiku)..... 313
- K r a l j, Sandra: Etnická identita a identifikácia slovenskej minority v Chorvátsku cez inštitúciu Ples Slovákov..... 325

MATERIÁLY

- Š u s t e k o v á, Ivana: Remeslá a doplnkové zamestnania Slovákov v Jelisavci..... 336
- O s a d ť a n, Róbert: Transgenderizmus medzi préríjnými Indiánmi..... 353

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSÝ

- PhDr. Viera Urbancová, DrSc. (Peter S l a v k o v s k ý)..... 358
- Za prof. dr. Lutzom Röhrichom (Viera G a š p a r í k o v á)..... 359
- K významnému životnému jubileu PhDr. Sone Burlasovej, DrSc. (Eva K r e k o v i č o v á)..... 361
- K životnému jubileu Bohuslava Beneša (Milan L e š č á k)..... 363
- Magde Paríkovej k šesťdesiatinám (Peter S l a v k o v s k ý)..... 366
- Životné jubileum Mileny Seckej (Magdaléna R y c h l í k o v á)..... 368
- Cena predsedu Národnej Rady pre prof. PhDr. Jána Komorovského, CSc. (Tatiana P o d o l i n s k á)..... 371
- Konferencia „Life in motion: shifting spaces, transcending times, crossing borders“ (Juraj P o d o b a)..... 373

- Jánošík a fenomén zbojníctva na slovensko-poľsko-českom pomedzí (Viera G a š p a r í k o v á)..... 375
- Tradičná slovenská svadba na Dolnej zemi – výstava (Izabela D a n t e r o v á).... 377

RECENZIE – ANOTÁCIE

- O. Danglová: Slovenský vidiek. Bariéry a perspektívy rozvoja (Juraj P o d o b a).... 381
- Kováč, M. – Kovács, A. – Podolinská, T. (eds.): Cesty na druhý svet. Smrť a posmrtný život v náboženstvách sveta (Lubica C h o r v á t h o v á)..... 387
- J. Hajduk–Nijakowska: Żywioł i kultura. Folklorystyczne mechanizmy osvajania traumy (Hana H l ô š k o v á)..... 388
- V. Krupa: Národy a kultúry ostrovnej Juhozápadnej Ázie a Oceánie (Igor Z m e t á k)..... 389
- V. Gluchman a kol.: Morálka minulosti z pohľadu súčasnosti (Slovensko v európskom a svetovom kontexte konca 19. st. a 1. pol. 20. storočia) (Jana S u š i e n k o v á)..... 390
- Branovo. História, život a tradície. Zostavil: O. Demo (Hana H l ô š k o v á)..... 392
- M. Mušinka: Kurovský rezbár – život a dielo Andreja Pavúka (Magdaléna M r á z o v á)..... 393
- Stará Tehelňa. Súčasný stav a možnosti riešenia. Editor: Alexander Mušinka (Igor T h u r z o)..... 394

CONTENTS

STUDIES

- N o v á k o v á, Katarína: Wine-producers in the region of Malé Karpaty during first half of 20th Century..... 265
- M a n n, Arne B.: Changes in the age structure of the Romany population in eastern Slovakia between the years 1997 and 2002..... 292**
- B a r á t o v á, Jarmila: The effects of migration on the family: the case of the village of Pitelová..... 304**
- F a l f a n o v á, Lubica: Developmental possibilities of rural settlements (micro-analysis of the topic)..... 313**
- K r a l j, Sandra: Ethnic identity and identification of the Slovaks minority in Croatia ... 325
- Conference „Life in motion: shifting spaces, transcending times, crossing borders“ (Juraj P o d o b a)..... 373
- „Jánošík“ and phenomenon of banditism at Slovak-Polish bordery (Viera G a š - p a r í k o v á)..... 375
- Traditional Slovak wedding at „Dolná zem“ exhibition (Izabela D a n t e r o v á)... 377

BOOKREVIEWS – ANNOTATIONS 381

MATERIALS

- Š u s t e k o v á, Ivana: Handicrafts and supplementary employments of Slovaks in Jelisavec..... 336
- O s a d ě a n, Róbert: Transgenderism among prairie Indians..... 353

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

- An obituary for PhDr. Viera Urbancová, DrSc. (Peter S l a v k o v s k ý)..... 358
- An obituary for prof. dr. Lutz Röhrich (Viera G a š p a r í k o v á)..... 359
- Jubilee of PhDr. Soňa Burlasová, DrSc. (Eva K r e k o v i č o v á)..... 361
- Jubilee of Bohuslav Beneš (Milan L e š č á k) 363
- Jubilee of Magda Paríková (Peter S l a v k o v s k ý)..... 366
- Jubilee of Milena Secká (Magdaléna R y c h l í k o v á)..... 368
- Award for prof. PhDr. Ján Komorovský, CSc. (Tatiana P o d o l i n s k á)..... 371

**ROZVOJOVÉ MOŽNOSTI VIDIECKYCH OBCÍ
(MIKROPOHLAD NA PROBLEMATIKU)****LUBICA FALŤANOVÁ**

*Mgr. Lubica Falťanová, CSc., Ústav etnológie SAV, Klemensova 19,
813 64 Bratislava, Slovensko, lubica.faltanova@savba.sk*

Looking at the village of Veľká Ves the paper focuses upon endogenous developmental activities of rural settlements. Development of the villages “from within” i.e. through internal initiatives has become gradually important since the beginning of 1990’s, when municipal government was renewed in Slovakia. The paper deals with developmental initiatives of a municipality, which is currently most important agent in the development of rural settlements in Slovakia. The endogenous development of the village of Veľká Ves is defined at three levels, in particular a) an importance of supportive regional institutions for the development of the settlement, b) the role of the associations in co-operation within and among the settlements, c) the activities related to the projects.

Key-words: enogenous development of countryside, developmental activities, municipal government

Kľúčové slová: endogénny rozvoj vidieka, rozvojové aktivity, samospráva

Príspevok sa venuje problematike endogénnych rozvojových aktivít vidieckych obcí na príklade obce Veľká Ves. Rozvoj obcí „zvnútra“, čiže na základe vnútorných iniciatív, sa stal aktuálny od začiatku 90. rokov 20. storočia obnovením samosprávneho systému riadenia obcí na Slovensku.

Do miestneho rozvoja vo všeobecnosti na Slovensku vstupujú popri verejnom sektore aj ďalšie subjekty, ktorými sú občianska a súkromná sféra. V oblasti aktivít figurujú menované

subjekty samostatne, prípadne na základe čiastočnej vzájomnej spolupráce. Príklady koordinácie miestneho rozvoja za účasti samosprávy, súkromného a neziskového sektora na Slovensku existujú, no samospráva, predovšetkým starostovia, reprezentujú doposiaľ hlavných a v mnohých prípadoch jediných iniciátorov lokálnych rozvojových aktivít.

Výskum vo Veľkej Vsi je súčasťou etnologického výskumu v obciach Breznička, Málinec, Uhorské, Hradište v okrese Poltár, uskutočnený formou riadených rozhovorov so starostami v rokoch 2004-2007. Ako už bolo uvedené, predkladaný príspevok dokumentuje miestne rozvojové aktivity obce Veľká Ves. Viedla k tomu snaha o hĺbkový pohľad na získaný materiál prezentovaný formou prípadovej štúdie. Poznanie problematiky v širšom územnom zábere má v príspevku komparatívny význam. Umožňuje potvrdiť medziiným i skutočnosť, že dominantnosť samosprávy, predovšetkým starostov v endogénnom rozvoji obcí, je spoločným znakom daného územia, do ktorého skúmané obce prislúchajú. Kompletné spracovanie výsledkov výskumu v skúmaných obciach bude podkladom pre ďalší samostatný príspevok.

Samosprávna obec Veľká Ves sa nachádza v okrese Poltár. Okres je situovaný na juhu stredného Slovenska. Z hľadiska rozlohy patrí medzi najmenšie okresy (505 km²) a okresy s najnižším počtom obyvateľstva (23 666 v roku 2001). Tvorí ho 22 samosprávnych obcí. Dôležitým východiskom pre pochopenie sociálnej a ekonomickej situácie v obci je, že okres Poltár patrí k najmenej rozvinutým regiónom Slovenska (GAJDOŠ 2005: 40). Jedným zo znakov problémovosti regiónu je vysoká miera vidieckosti. Dokumentuje to údaj, podľa ktorého v okrese Poltár tvorí vidiecka populácia až 74% obyvateľstva. Problémovosť vidieka na Slovensku je charakterizovaná viacerými, dnes už všeobecne známymi znakmi. Vidiek je ohrozený z nedostatku zamestnaneckých príležitostí vyludňovaním, trvalým odchodom najmä mladej generácie a následne starnutím populácie a nízkou natalitou. Zvlášť malé obce sú vystavené negatívnym dôsledkom tohto vývinu. Niektoré ukazovatele obce Veľká Ves odzrkadľujú problémovosť vidieka. Z pohľadu starostu je pre obec najväčším problémom pokles počtu obyvateľstva, ktorý je doložený údajmi z rokov 1991 a 2001. Počet obyvateľov sa v tomto období znížil zo 480 na 436, čiže o 44 obyvateľov (9%). V dôsledku toho obyvateľstvo starne, čo dokladá index populačného starnutia hodnotu 120% (na Slovensku 60,2%). Nezamestnanosť v obci v porovnaní s okresným priemerom (22,3% v roku 2005) i v porovnaní s obcami mikroregiónov je nízka (4,3%). Nízka nezamestnanosť je daná fungujúcim poľnohospodárskym družstvom, blízkosťou Lučenca, ktorý je centrom zamestnanosti daného územia. K nízkej nezamestnanosti prispieva aj trvalý odchod ľudí za prácou.

Výskum si kladie otázku, akú dynamiku majú rozvojové aktivity v malej obci, ktorá má sociálne a ekonomické problémy druhu, o akých sme hovorili. V príspevku ide o zdokumentovanie rozvojovej aktivity v prostredí obce, ktorá má z hľadiska počtu obyvateľstva malý ľudský potenciál a nachádza sa v problémovom území, čo je jeden z determinantov nepriaznivého stavu obce.

Endogénny rozvoj obce Veľká Ves je definovaný v troch rovinách, ktorými sú:

1. význam podporných inštitúcií v regióne pre rozvojové aktivity obcí
2. združenia ako faktor lokálnej a medziobecnej rozvojovej spolupráce
3. projektová aktivita obcí.

1. Význam podporných inštitúcií v regióne pre rozvojové aktivity obcí

Ako výskum ukázal, významnou súčasťou rozvojových aktivít je využívanie spolupráce s regionálnymi podpornými inštitúciami. Podporné inštitúcie v regióne spĺňajú funkciu odborného-metodického centier, zameraných na zlepšenie implementácie vonkajších zdrojov.

Štruktúra ich činnosti je rozsiahla – patrí sem napr. pomoc formou služieb pri tvorbe projektov, pri monitoringu projektov, v poradenstve pre rôzne rozvojové oblasti. Sieť štátnych agentúr v regióne, občianskych a záujmových združení sa rozšírila najmä po roku 2000, keď Slovensko získalo možnosť čerpať prostriedky EÚ v rámci tzv. predvstupových fondov.

V procese plánovania rozvoja a pri realizácii rozvojových zámerov obce (ale aj ostatných obcí v okrese) zohráva významnú podpornú funkciu viacero inštitúcií a organizácií pôsobiacich v regióne.

K tým najdôležitejším patrí *Združenie pre rozvoj južného Slovenska – Regionálna rozvojová agentúra (ZRJS – RRA)* so sídlom v Lučenci. Inštitúcia vznikla zlúčením záujmového združenia právnických osôb (ZRJS) s regionálnou agentúrou (RRA) v roku 2000 s cieľom „iniciovat', koordinovat' a uskutočňovat' strategické aktivity zamerané na sociálne a hospodárske povznesenie regiónu“ (<http://www.rra.lc.sk>). Agentúra, ktorá je súčasťou integrovanej siete regionálnych rozvojových agentúr Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR, má pôsobnosť v okrese Poltár, ale aj v okresoch Lučenec a Veľký Krtíš. Obsahom práce agentúry je poradenstvo napr. pre malé a stredné podnikanie, cezhraničnú spoluprácu, cestovný ruch, predvstupové a štrukturálne fondy EÚ, pri získavaní financií, tvorbe programových dokumentov a akčných plánov rozvoja vidieka. Súčasťou ich práce je spracovanie rozvojových plánov a štúdií regionálneho rozvoja, rozvoja vidieka, vypracovanie projektov pre predvstupové a štrukturálne fondy EÚ atď. Agentúra okrem toho zabezpečuje vzdelávaciu činnosť a monitoring projektov. Z pohľadu obcí je pôsobenie agentúry významnou pomocou pri plánovaní a realizácii rozvojových zámerov. Viacero aktivít sledovanej obce je postavených na spolupráci s regionálnou agentúrou. Obec využíva služby poradenstva, monitoring grantových výziev poskytovaných bezplatne cez počítačovú sieť, dodávateľské služby pri vypracovaní projektov a participuje na projektoch agentúry.

Celonárodné *Občianske združenie Vidiecky parlament (OZ VIPA)*, združujúce vidiecke organizácie na Slovensku, hneď od začiatku fungovania v roku 2000 zaradilo medzi svoje prvoradé úlohy opatrenia na zlepšenie implementácie vonkajších zdrojov na vidieku. Jedným z nástrojov pomáhajúcich v tomto procese sa mali stať komunikačné centrá. Nebola to nová myšlienka v rámci európskeho vidieckeho hnutia. Podobne ako sa vychádzalo pri zakladaní Vidieckeho parlamentu na Slovensku z už existujúcich zahraničných vidieckych parlamentov, inšpirovali sa jeho členovia i pri zakladaní komunikačných centier. Podobná sieť centier zameraná na poskytovanie využitia informačných technológií a informácií existuje vo viacerých krajinách Európy. Cieľom VIPA bolo vybudovať miesta s funkciou aktivizácie vo vidieckom priestore, ktoré vytvárajú sieť kontaktov na miestne, občianske, podnikateľské, samosprávne či iné subjekty, pomáhajú rozvíjať zručnosti pre tvorenie lokálnych a mikroregionálnych programov a sú aj cieľom informácií (zásluhou počítačovej techniky a napojenia na internet). Súčasťou zriaďovania centier bolo ich personálne zabezpečenie. S týmto zámerom boli organizované prvé školenia pre miestnych facilitátorov, ktorí mali spĺňať funkciu poradcov a odborníkov pre rozvoj vidieka. Základom prvých 30 komunikačných centier, zakladaných hlavne v Banskobystrickom kraji od roku 2002, zrejme aj preto, že tu je sídlo predsedníctva, sa stal počítač a vyškolený zástupca obce. V Banskobystrickom kraji majú tieto typy informačno-komunikačných centier pomerne silné zastúpenie najmä v obciach Novohradu a Gemera, kde sa medzičasom niektoré z nich pretransformovali na informačné domy (i-domy) alebo tele-domy, ktoré ak boli vybudované ako komunikačné centrá, zostávajú aj v pôvodnej sieti VIPA. Obec Veľká Ves, člen VIPA, vstúpila do siete komunikačných centier hneď v prvej vlne ich zriaďovania.

Vidiecky parlament sa začal krátko po založení vnútorne štruktúrovať na regionálne parlamenty. *Vidiecky parlament Banskobystrického kraja* (BB VIPA) začal svoju činnosť v roku 2002 a je jedným z najaktívnejších regionálnych zložiek národnej platformy Vidieckeho parlamentu. Patrí k významným aktivizačným prvkom v okrese Poltár a v Banskobystrickom kraji. Regionálny parlament od roku 2005 vyvíja iniciatívy v regióne na prípravu vidieka pre čerpanie podpory EÚ v rokoch 2007-2013. Sústreďuje predovšetkým pozornosť na program LEADER, ktorý je v tomto programovacom období súčasťou samostatného fondu na podporu vidieka. Na rozdiel od Slovenska, kde sa s uplatňovaním tohto programu iba začína, v krajinách EÚ existuje už dvadsať rokov. Iniciováním VIPA bol na Slovensku takýto postup plánovania pilotne realizovaný v 11 mikroregiónoch. Vzhľadom na aktivizáciu obcí je dôležitá skutočnosť, že o podporu z programu sa môžu uchádzať miestne akčné skupiny s integrovaným plánom rozvoja územia. Územným kritériom je počet obyvateľov od 10 000 do 100 000. Podmienkou pri tvorbe plánu je partnerská spolupráca verejnej správy, súkromného a neziskového sektora v miestnej akčnej skupine. V príprave na splnenie územného kritéria so zodpovedajúcim počtom obyvateľstva aktivizoval regionálny parlament v Banskobystrickom kraji regióny z 3-4 okresov do vytvorenia pracovných skupín. Účastníci metodických stretnutí z okresu Poltár, Lučenec a Veľký Krtíš v tejto prípravnej fáze fungovali ako pracovná skupina Novohradu. Integrovanie menovaných troch okresov vychádza z historickej regionálnej dimenzie a premieta sa i do zakladania združení (napr. *Združenie miest a obcí Novohradu, Región Novohrad*). O aktivite skúmaných obcí svedčí aj to, že patrili k tým, ktorí prejavovali záujem o prípravné školenia. Angažovanosť obcí je daná i členstvom obcí vo VIPA prostredníctvom mikroregionálnych združení. Starosta obce Veľká Ves má najužšie vzťahy s VIPA vďaka jeho členstvu v predsedníctve od roku 2007 a v regionálnom banskobystrickom združení VIPA. Dianie v území môžeme dokumentovať aj údajom, ktorý hovorí o tom, že jedno zo stretnutí pracovnej skupiny sa konalo v priestoroch tele-domu vo Veľkej Vsi.

Výsledky vo forme spoločných projektov priniesla aj spolupráca s ďalšími občianskymi a záujmovými združeniami, medzi ktorými figuruje napr. *OZ Silikatprogres – Centrum pre rozvoj zamestnanosti* so sídlom v Poltári, zamerané na rozvoj zamestnanosti v rámci Banskobystrického kraja, ktoré funguje od roku 2001. Rozvoj regiónu a obcí podporuje od roku 2001 aj *Zväz TeleDomov* so sídlom v Rimavskej Sobote zakladaním informačno-komunikačných centier známych pod názvom tele-domy a informačné domy (i-domy). Miesto sídla Zväzu Tele-domov determinovalo rozšírenie tele-domov (vyskytujúcich sa aj pod názvom i-domy) hlavne v okrese Rimavská Sobota a v susediacich okresoch. Napr. v okrese Poltár sa nachádzajú 4 tele-domy a 1 komunikačné centrum (<http://www.i-dom.sk/zts.htm>). V snahe získať štatút inštitúcie, pretransformoval sa i-dom vo Veľkej Vsi, ktorému vypršala zmluva so zriaďovateľom, na súčasný tele-dom.

V priestore pôsobia ďalšie inštitúcie, ktoré majú vplyv na zlepšenie informovanosti o projektových možnostiach a spolupracujú formou participácie pri ich realizácii. Medzi ne sa zaraďujú i štátne pracoviská zriadené v regiónoch na podporu regionálneho rozvoja. Zo strany obcí je dobre hodnotená aktivita obvodného Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny v Lučenci. Viaceré projekty sa realizovali v spolupráci s týmto pracoviskom. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR zakladalo v rámci Fondu sociálneho rozvoja obvodné *Partnerstvá sociálnej inklúzie* v rámci prenosu kompetencií z centrálnych orgánov na miestne regionálne inštitúcie. Cieľom lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie je realizácia projektov na zlepšenie pracovných návykov a integrácie rómskych občanov v obci, rozvoj vidieka, podpora podnikania a samozamestnania. Prenos informácií medzi Partnerstvom a obcami zabezpečuje lokálny konzultant. Pôvodne mala rada partnerstva, zložená z miestnych

predstaviteľov obcí (medzi nimi je i starosta obce Veľká Ves) a občianskych združení schvaľovať miestne projekty. Tieto podmienky schvaľovania sa však zrušili a komisia je v súčasnosti nefunkčná.

2. Združenia ako faktor lokálnej a medziobecnej rozvojovej spolupráce

Dnes je už na Slovensku bežný jav, že obce na podporu realizácie rozvojových zámerov vytvárajú lokálne a medziobecné združenia. Týmto smerom sa orientuje aj samospráva obce. Lokálne združenie reprezentuje vo Veľkej Vsi občianske združenie pod názvom *Veľkoveské združenie*, založené v roku 1999 z iniciatívy starostu. Pri zakladaní združenia sa vychádzalo z potreby partnerstva v obecných projektoch. Ďalším cieľom bolo nájsť ľudí, pracovníkov združenia s cieľom prerozdeliť aktivity v obci, ktorí by boli zainteresovaní na realizácii určitého typu projektov, najmä z oblasti pomoci v nezamestnanosti. Hľadal sa i spôsob, ako zabezpečiť manažovanie tele-domu. Veľkoveské združenie je okrem toho subjektom, prostredníctvom ktorého obec zabezpečuje grantové finančné zdroje.

Regionálny význam má *Združenie obcí pre výstavbu skládky komunálneho odpadu*, ktoré založilo dvadsať obcí (vrátane mesta Poltár) okresu Poltár v roku 1996. Združenie vybudovalo zo združených obecných prostriedkov, ktoré boli získané úvermi a z dotácií Ministerstva životného prostredia SR v roku 1999 skládku tuhého komunálneho odpadu v katastri obce Breznička. Skládku sa podarilo vybudovať v roku 1999. Ďalším pozitívnym signálom z environmentálneho hľadiska je získanie finančných prostriedkov z recyklačného a environmentálneho fondu na vybudovanie triediacej linky plastov v roku 2007.

Mikroregión Háj má takisto svoju úlohu v spoločnom riešení rozvojových zámerov obcí. Združenie bolo založené v roku 2003 ako združenie obcí s cieľom získať spoločné zdroje na vypracovanie Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR). Mikroregión tvorí 5 obcí. Sú to obce (v zátvorkách je uvedený počet obyvateľov v roku 2001): Kalinovo (3444), Breznička (795), Veľká Ves (436), Pinciná (259), Nové Hony (205). Sídлом mikroregiónu je skúmaná obec Veľká Ves, a to aj napriek tomu, že nie je podľa počtu obyvateľstva najväčšou obcou a nemá ani významné miesto v zamestnanosti a v poskytovaní služieb v mikroregióne. Centrom poskytovania a rozvoja služieb v mikroregióne je obec Kalinovo. Najväčšiu zamestnanosť v mikroregióne udržiava výrobný sektor a sektor služieb v Kalinove a v Brezničke a podniky mimo mikroregiónu (Poltár, Lučenec). Hlavnou ekonomickou aktivitou mikroregiónu okrem poľnohospodárstva je výroba žiaruvzdorných materiálov (Kalinovo) a tehliarskych výrobkov (Breznička). Zakladanie združenia pôsobilo ako aktivačný prvok zapájaním verejnosti do procesu tvorby cieľov miestneho rozvoja. Určitý význam mala táto etapa pre sprehľadnenie základných obecných rozvojových zámerov, z ktorých už viaceré v tomto období samosprávy plánovali realizovať. Obce mikroregiónu realizujú viaceré spoločné projekty.

V okrese Poltár pôsobia spolu štyri mikroregionálne združenia obcí. Obce mikroregiónu Háj najintenzívnejšie spolupracujú so susedným združením *Mikroregión Hornohrad*, ktorý združuje sedem obcí. Do mikroregiónu Hornohrad patria aj obce Málinec (sídlo združenia), Uhorské a Hradište, ktoré sú súčasťou už zmieneného výskumu.

Klub starostov je neformálne združenie obcí okresu Poltár, vrátane mesta Poltár, založený už v roku 1995. O záujme riešiť rozvojové a samosprávne problémy svedčí i fakt, že jeho členmi je všetkých 22 obcí okresu Poltár. Starostovia vysoko oceňujú jeho praktický význam v oblasti informovanosti o otázkach týkajúcich sa kompetencií a úloh samosprávy a rozvojových možností obcí. O významnom postavení obce Veľká Ves v okrese v rámci aktivizácie samospráv svedčí i fakt, že starosta obce je momentálne predsedom Združenia. Na pracovné stretnutia, organizované vždy v inej obci raz za mesiac (okrem dvoch letných

mesiacov, keď sú „parlamentné prázdniny“), sú prizývaní kvôli informovanosti a poradenstvu pracovníci obvodného Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, predstavitelia vyššieho územného celku v Banskej Bystrici a iných štátnych inštitúcií.

Z hľadiska spolupráce obcí a informovanosti v rámci regiónu má pre obec význam členstvo v záujmovej organizácii *Združenie miest a obcí Novohradu*.

3. Projektová aktivita obcí

3. 0. Vlastné príjmy obcí a financovanie rozvojových akcií v obci

Samospráva, ktorá je aktívna a chce riešiť rozvojové zámery obce, zvažuje vlastné príjmy, nutné výdavky obce a cudzie príjmy, čiže grantovú podporu, nadácie a úvery. Treba vziať do úvahy aj fakt, že k realizácii niektorých akcií prispieva aj dobrovoľná aktivita. Možnosti financovania rozvojových zámerov z vlastných príjmov obce sú obmedzené. Je to dané tým, že malé obce na vlastnú činnosť („obsľuhu obcí“) vynakladajú podstatnú čiastku financií z vlastných príjmov. Na ilustráciu stavu obecných príjmov a výdavkov uvádzame záverečný účet obce Veľká Ves z roku 2003. V tomto roku celkové príjmy obce tvorili 1 973 229 Sk. Podstatnú časť výdavkov tvoria mzdy, keď v tom roku predstavovali až 51% výdavkov. V tejto položke sú však nielen mzdy na samosprávu a jej zamestnanca (obec má iba jedného zamestnanca – ekonómku), ale aj mzdy na aktivačné práce (3% zo mzdových nákladov) a opatrovateľky (22% zo mzdových nákladov). V obciach so školskými zariadeniami sa v tejto položke nachádzajú aj mzdy zamestnancov školy. Prevádzka (elektrická energia, plyn, voda, telefón) tvorí 6% výdavkov. Ostatné výdavky sa čerpajú na rôzne oblasti: napr. na uloženie a vývoz komunálneho odpadu, úver za skládku tuhého komunálneho odpadu, na dobrovoľnú požiarnu ochranu, palivo a údržbu osobného automobilu a malotraktora, splácanie úrokov z úveru, kancelárske potreby, výpočtovú techniku, odmeny na dohodu o vykonaní práce, na údržbu miestnych komunikácií, verejné osvetlenie, na cintorín a dom smútku. Prebytok predstavuje čiastku 63 058 Sk. Finančné príjmy z grantov v tom roku predstavovali 105 000 Sk (5% z celkových príjmov obcí). Uvedený príklad obecného rozpočtu potvrdzuje situáciu, na ktorú poukazujú starostovia. Malým obciam sa síce vyčíta, že minú vysoké čiastky na vlastnú činnosť, ale sú to nevyhnutné výdavky, zabezpečujúce chod obecného úradu, fungovanie samosprávy a prevádzku obce. Slovom starostu: „nemám veľmi z čoho šetriť“. Prebytky zväčša investujú do oblastí, pre ktoré je problém získať vonkajšiu finančnú podporu, najčastejšie na rekonštrukcie miestnych komunikácií. Malým obciam na rozvoj zostávajú možnosti úverov, fondov a grantového systému.

3. 1. Príprava a realizácia rozvojových projektov

Ak sa samosprávy stavajú zodpovedne k úlohe rozvoja obce, ktorá sa stala súčasťou ich kompetencií, musia vyvíjať značnú aktivitu na riešenie rozvojových zámerov, poznať potreby obce, jej obyvateľov. Je nevyhnutné mať prehľad o možnostiach získavania podpory z verejných zdrojov a vedieť, ako projekty zrealizovať. Oblasť rozvoja obce sú veľmi široké – od obnovy obce, technicko-infraštruktúrneho vybavenia, estetizácie verejných priestorov, cestovného ruchu (vidieckej turistiky), služieb verejnosti atď. Aktivity jednak vyplývajú z aktuálnej potreby riešiť určitý problém (v prípade obce Veľká Ves napr. nevyužitý priestor budovy bývalej materskej škôlky, chýbajúce parkovisko, miestne komunikácie v zlom stave), ale sú aj reakciou na grantové výzvy a momentálnej možnosti realizovať niektoré akcie (napr. turistické trasy, zriadenie komunikačného centra).

Sledované obdobie získavania vonkajšej podpory z grantov a fondov je možné rozčleniť na obdobie 90. rokov 20. storočia a obdobie od roku 2000 po súčasnosť.

3.1.0. Projekty realizované v 90. rokoch 20. storočia

Už údaje o združeních v sledovanom regióne naznačujú, že samosprávy v období 90. rokov 20. storočia prejavovali aktívny záujem o riešenie rozvojových zámerov. Ich aktivitu môžeme doložiť aj nasledujúcimi údajmi. Obce v mikroregióne v 90. rokoch 20. storočia hľadali možnosti získania podpory zo štátnych fondov na dobudovanie či vybudovanie technickej (a environmentálnej) infraštruktúry. Pozitívne treba hodnotiť fakt, že obce mikroregiónu Háj (aj mikroregiónu Hornohrad) vďaka tomuto obdobiu majú pomerne dobrú technicko-infraštruktúrnú vybavenosť. Vybudovanie verejného vodovodu vo Veľkej Vsi v rokoch 1994-1996 a plynofikácia v rokoch 1991-2001 pomocou dotácií získaných zo Štátneho fondu životného prostredia, predstavujú najväčšie investičné akcie od začiatku 90. rokov 20. storočia až podnes. Druhou stránkou je funkčnosť tejto infraštruktúry vo vzťahu k miestnemu obyvateľstvu. Ani z environmentálneho hľadiska ani z hľadiska kvality životných podmienok nie je potešujúca skutočnosť, že 90% domácností v obci, tiež však v obciach obidvoch mikroregiónov sa vrátilo k vykurovaniu palivovým drevom v dôsledku zvyšovania cien plynu pre maloodberateľov a sociálnej situácie obyvateľstva. Z hľadiska obnovy obcí je pretrvávajúci problém v okrese získanie prostriedkov na rekonštrukciu miestnych komunikácií, ktoré sú v nevyhovujúcom stave. Keďže je vo všeobecnosti v okrese problém získať prostriedky na miestne komunikácie, čo je dané aj nevysporiadanými vlastníckymi vzťahmi medzi obcou a súkromnými vlastníckymi pozemkami, snažia sa obce investovať do ich obnovy z vlastných príjmov alebo z úveru. Obec Veľká Ves v 2. polovici 90. rokov rekonštruovala časť miestnych komunikácií z úveru. Rekonštrukciu by bolo potrebné už dlhšie obdobie dofinancovať. Obce dostávajú účelové príspevky z cestného fondu na miestne komunikácie. Vo Veľkej Vsi to činilo 22 000 Sk ročne, čo postačovalo iba na zimnú údržbu ciest. Príspevky sa postupne znižovali. V roku 2006 predstavovali už iba sumu 4 000 Sk.

3.1.1. Projektová aktivita po roku 2000

Od roku 2000 začínajú z Európskej únie prichádzať na Slovensko prostriedky, štruktúrované do programov, ktoré mohli využívať aj obce.

Existuje viacero analýz, ktoré vyhodnocujú finančné čerpanie jednotlivých zdrojov od roku 2000 až po súčasnosť. Z týchto údajov vychádza, že okres Poltár, podobne ako ostatné menej vyspelé regióny, zaostáva v podpore z verejných zdrojov v porovnaní s rozvinutými regiónmi (OZ VIPA 2006). Pritom mikroregión Háj, ako aj susedný mikroregión Hornohrad, je hodnotený ako aktívny v tomto období, so skúsenosťami s prípravou a realizáciou individuálnych a spoločných projektov (Audit 2006: 15). Napriek miestnym aktivitám, počet podaných projektov, ich finančná náročnosť a ich podpora však zaostáva za prosperujúcimi regiónmi.

Výskum zaznamenal realizované i neúspešné projekty z rokov 2003-2007. Dolná časová hranica je daná rokom vypracovania PHSR. Aktivity, naplánované na obdobie od roku 2003 do 2013, nadväzujú na predchádzajúci rozvoj obce a konkretizujú rozvojovú perspektívu na desať rokov. Je to príklad plánu, ktorý odzrkadľuje reálne možnosti a skutočné plány obce, tak ako boli formulované v čase jeho prípravy za účasti verejnosti. Ako som už uviedla, využívanie európskej podpory v okrese Poltár zaostáva za rozvinutejšími regiónmi. Údaje z Veľkej Vsi potvrdzujú, že obce okresu Poltár získali podporu najmä z Fondu sociálneho rozvoja (FSR) (TVRDOŇOVÁ 2006: 24).

Projekty nie je možné v každom prípade presne kategorizovať podľa rozvojových oblastí, pretože mnohé z nich spĺňajú viacnásobnú funkciu. Je to tak aj v prípade akcie, v rámci ktorej sa zrekonštruovala obecná budova bývalej materskej školy a riešil sa

problém jej funkčnosti. Projekt môže byť zaradený do sféry obnovy obce, miestnej kultúry, vidieckej turistiky, ako aj do oblasti informačno-komunikačnej infraštruktúry. Čo sa týka objektu, na jednej strane sa vyskytovala praktická otázka, kde nájsť priestriedky na jej rekonštrukciu, zlepšiť vzhľad obce a zamedziť ďalšej devastácii budovy, na strane druhej sa hľadala príležitosť jej priestorového využitia pre komunitné účely. Prvý projekt, ktorý neuspel, bol nasmerovaný na zlepšenie regionálnych a lokálnych podmienok pre vidiecku turistiku a informačno-komunikačnej aktivity, ktorá mala už v obci vybudované tradície (viď komunikačné centrum, i-dom v nasledujúcej časti príspevku). Ako vyplýva z predchádzajúcich údajov obec ako aj ostatné obce v obidvoch mikroregiónoch zaostávajú vo využívaní svojho potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu. Určitým začínajúcim krokom k zlepšeniu podmienok v oblasti turizmu malo byť zriadenie turistického informačného centra (tic-domu) a expozície ľudovej kultúry v priestoroch budovy pod názvom Vidiecke informačné centrum pre turizmus (Brdárske informačné centrum). Názov vychádzal z prezývky obyvateľov obce. Súčasťou projektu, predloženého Nadácii malého a stredného podnikania v r. 2003, boli označené turistické trasy. Aktivity, pripravované v koordinácii s mikroregiónom Hornohrad, mali celkovo pripraviť túto časť regiónu pre rozvoj vidieckeho turizmu. V plánoch boli turistické trasy na prepojenie mikroregiónu Hájs s mikroregiónom Hornohrad, ktorý v tom čase svojpomocne turistické trasy budoval, a umožniť širšie turistické prepojenie v smere z Lučenca na Látky, kde sa nachádza lyžiarske stredisko okresu. Na základe koordinácie aktivít medzi mikroregiónmi, obec Cinobaňa za mikroregión Hornohrad predkladala v tom istom roku projekt na vybudovanie cyklotrás na trase Lučenec, Veľká Ves, Kalinovo, Mlázovo, Cinobaňa. Komplex týchto aktivít dopĺňala obec Málíneec, kde sa pripravoval projekt múzea ľudovej architektúry. Cieľom projektu obce Veľká Ves na vytvorenie múzea ľudovej kultúry, o ktorom sme začali hovoriť, bolo zatriktívniť obec, zvýšiť jej návštevnosť turistami prechádzajúcimi na trase Lučenec – Látky. Turistické trasy by boli dobrým východiskom na vytvorenie podmienok pre prímestskú pešiu turistiku a cykloturistiku. Projekt mal pomôcť aj ďalšiemu rozvíjaniu miestnej organizovanej turistiky, ktorá nadobúda najmä v obciach mikroregiónu Hornohrad popularitu, kde začína tvoriť svoje tradície (každoročný hviezdicový výstup na vrch Jasenina) a zapájajú sa do nej i ďalšie obce a aj obyvatelia obce Veľká Ves. Z týchto plánov sa podarilo svojpomocne vybudovať turistické trasy v katastri obce Málíneec a vydať informačného sprievodcu po regióne Poltár mikroregiónom Hornohrad v spolupráci s obcami okresu. Sprievodca bol spolufinancovaný Slovenskou agentúrou pre cestovný ruch. Ostatné projekty neboli schválené. Obce sú si vedomé toho, že v územnom priestore nie je vybudovaná infraštruktúra vidieckej turistiky z pohľadu ľudského potenciálu, stravovacích a ani ubytovacích kapacít. Projekt Veľkej Vsi mal nabudiť záujem miestnych obyvateľov o aktivity tohto druhu, čiže, ako sa píše v projekte „aby sa zžili so sprístupnením obce turistom“. Snahou obcí je vytvoriť ubytovacie kapacity nadstavbami kultúrnych domov, zlyhali však na tom, že z legislatívneho hľadiska takéto zariadenia nie je možné vytvárať v polyfunkčných objektoch. Určitý význam pre turistické oživenie priestoru bude mať cyklistický náučný chodník vybudovaný v roku 2007 na trase Lučenec – Poltár – Málíneec. V rámci tohto projektu s názvom Cyklistický turizmus v euroregióne – spájame hodnoty miest a obcí, realizovaného zo štátneho rozpočtu, bolo vydanie informačného sprievodcu. Projekt bol vypracovaný Regiónom Neogradiensis (združením právnických osôb) v spolupráci s ostatnými samosprávnymi, občianskymi subjektami a združeniami. Projekt má význam aj z hľadiska miestneho obyvateľstva, pretože oblúba cykloturistiky rastie a má aj organizované formy. Príkladom je Hornohradský horský cyklomaratón, poriadaný každoročne od roku 2005.

Nevyužitá obecná budova vo Veľkej Vsi, o ktorej sme začali hovoriť, bola zrekonštruovaná iným projektom (Rekonštrukcia školiaceho, vzdelávacieho, poradenského a informačného centra) z Fondu sociálneho rozvoja v roku 2005. Spĺňa funkciu tele-domu.

Prvé informačno-komunikačné centrum podobného typu vzniklo v obci v roku 2001 ako komunikačné centrum z podnetu VIPA. O týchto aktivitách VIPA už bola v príspevku zmienka. V týchto rokoch vzniklo v Banskobystrickom kraji deväť komunikačných centier. Komunikačné centrá okrem zapojenia do štruktúry VIPA a značky VIPA získali výpočtovú techniku s napojením na internet. O angažovanosti starostu svedčí i fakt, že absolvoval tréningový program Pilotného projektu pre rozvoj vidieka (podporený EÚ) a stal facilitátorom komunikačného centra za mikroregión Háj. Keďže poslaním komunikačných centier je asistovať lokálnym združeniam pri tvorbe rozvojových programov, sprostredkovať informácie o štrukturálnych fondoch, aktivizovať obyvateľov, účastníci školenia získavali poznatky o politike a rozvoji vidieka, štrukturálnych fondoch, príprave projektov. K rozhladenosti absolventov o rozvojových možnostiach v zahraničí prispel študijný týždenný pobyt absolventov tréningu v Írsku, na ktorom sa zúčastnil aj starosta. Snahou samosprávy bolo postupne centrum rozširovať, skvalitniť a nájsť určitý typ centra, ktorý by rozšíril svoje praktické služby a pôsobil na zvyšovanie počítačovej gramotnosti obyvateľstva. Centrum získalo štatút informačného domu (i-domu) na základe projektu schváleného Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, z ktorého získala obec výpočtovú techniku (6 počítačov) a mzdy pre dvoch nezamestnaných ľudí počas jedného roka, ktorí sa na toto obdobie stali zamestnancami i-domu. Projekt začal výberom 24 uchádzačov z radov nezamestnaných, ktorí absolvovali rekvalifikačný kurz. Uchádzači prešli viacerými odbornými školeniami týkajúcimi sa motivácie, komunikácie, manažmentu a výpočtovej techniky. Po skončení kurzu každý účastník predložil projekt, ktorým sa uchádzal o zriadenie i-domu. Veľkoveské združenie, ako žiadateľ, sa stalo jedným z prvých uchádzačov, ktorí mali schválený projekt. Manažérom i-domu sa stalo Veľkoveské združenie, ktorého pracovníčka získala vyšším osvedčením i-manažera. Zlepšili sa priestorové podmienky centra. Kým komunikačné centrum malo jeden počítač v pracovni obecného úradu, pre fungovanie i-domu bola vyhradená špeciálna miestnosť obecného úradu. Prostredníctvom Veľkoveského združenia získal i-dom v rokoch 2003 a 2004 prostriedky z rôznych fondov a nadácií: z Nadácie pre deti Slovenska v grantovom programe Hodina deťom a z Ekopolisu. V projekte, kde figuruje ako partner Centra prvého kontaktu v Poltári, získal i-dom čiastočný pracovný úväzok pre tri absolventky stredných škôl formou absolventskej praxe. Týmto pracovníkmi a s pomocou starostu sa zabezpečuje aj realizácia projektov. V rámci dvoch projektov z programu Hodina deťom absolvovali mladí záujemcovia počítačový a žurnalistický krúžok, zúčastnili sa na letnom tábore v blízkom okolí obce Veľká Ves. Deti získavajú absolvovaním krúžkov zručnosti pri vydávaní miestneho detského časopisu Brdárík. I-dom slúži verejnosti poskytovaním prístupu na internet, počítačových služieb. V prípade záujmu sú poskytované služby v oblasti sprostredkovania zamestnania na miestnej úrovni. O popularite i-domu v tomto čase svedčí i fakt, že denne mal v priemere 20-30 návštevníkov, prevažne z radov mladej generácie. Ako už bolo uvedené a všimneme si bližšie v ďalšej časti, v rámci prerozdelenia aktivít v rámci obce, Veľkoveské združenie uskutočňuje rekvalifikačné aktivity v spolupráci s obvodným úradom práce. V čase, keď zmluva s úradom práce vypršala, hľadali sa ďalšie riešenia zastrešenia centra. Od roku 2005 sa pretransformoval i-dom na základe zmluvy s TeleDomom na tele-dom. Súbežne prebehla rekonštrukcia obecnej budovy bývalej materskej škôlky na základe získaného grantu FSR na rekonštrukciu školiaceho, vzdelávacieho, poradenského a informačného centra, ktoré sa stalo sídlom tele-domu.

Priestory slúžia zároveň aj na iné aktivity – fitness žien a biblické hodiny predstaviteľov evanjelickej cirkvi. Spolu so športovým ihriskom (kde je aj tenisový kurt), vybudovaným v tom istom období z podpory Ekopolisu na bývalom dvore materskej škôlky, podarilo sa vybudovať nový viacfunkčný informačno-kultúrno-športový areál.

Obec sa usiluje o aktivity v oblasti pomoci občanom v nezamestnanosti. Projekty zo sociálnej oblasti pripravuje a realizuje miestne občianske združenie. Pre obec sú aktuálne projekty pre krátkodobo zamestnaných. Iniciátormi projektov sú prevažne Regionálne rozvojové združenie v Lučenci, Centrum pre rozvoj zamestnanosti a Centrum prvého kontaktu v Poltári. Pri realizácii projektov spolupracujú obce s obvodným Úradom práce, ktorý v rámci projektov pripravuje zástupcov obcí na úlohu školiteľov nezamestnaných. Prostredníctvom Velkoveského združenia sa obec zúčastnila napr. v roku 2004 na programe Cesta nahor – venovanom individuálnemu odbornému poradenstvu pre krátkodobo nezamestnaných v ekonomicky zaostalých vidieckych regiónoch. Projekt zaznamenal pozitívny dopad na zvýšenie zamestnanosti v obci. Z 30 absolventov sa zamestnalo 9 ľudí, z toho bolo 6 z Veľkej Vsi. Úspešný bol aj projekt z roku 2004, zameraný na integráciu žien z vidieckeho prostredia do pracovného života. Rekvalifikačný kurz organizovaný pre nezamestnaných v roku 2006 s názvom Novohrad ako záhrada – vybudovanie centier údržby zelene v regióne pripravil dvoch absolventov pre profesiu záhradníka, z toho jeden sa v tejto profesii zamestnal.

V oblasti investičných akcií nespĺnil očakávanie Program obnovy vidieka. Z projektov podaných každoročne v priebehu piatich rokov na malé projekty týkajúce sa obnovy obce nebol ani jeden schválený. Obec chcela získať finančné prostriedky na výstavbu parkoviska pri cintoríne. Je to možno zdanlivo malý projekt, ale významný z hľadiska potrieb obce. Z tohto programu sa obec pokúsila získať podporu na vypracovanie územno-plánovacej dokumentácie.

Z hľadiska budúceho rozvoja obce má význam získanie prostriedkov na vypracovanie územno-plánovacej dokumentácie a územného plánu obce z FSR v roku 2005. Projekt bol viackrát neúspešne predkladaný a preto obec nemohla splniť plán výstavby nájomných bytov v rokoch 2004-2006. Pozitívnym signálom pre demografický vývin obce je, že je evidovaný záujem o nové stavebné pozemky pre individuálnu výstavbu. Príprava územného plánu dokazuje, že aj malé obce, napriek súčasnému poklesu počtu obyvateľstva, pripravujú podmienky pre ďalší miestny rozvoj rozširovaním možností bývania, ktoré môžu v konečnom dôsledku pomôcť zlepšiť miestne sociálne a demografické ukazovatele.

Analýza rozvojových zámerov a ich realizácie prostredníctvom projektov je v niektorých častiach príspevku pomerne podrobná. Týmto spôsobom interpretácie získaných údajov sme chceli poukázať na to, že realizácii projektov predchádza často viacročné úsilie. K rozvojovej aktivite patrí tak dobrá informovanosť a zvyšovanie odborného vzdelania, ako aj spolupráca s inými obcami či združeniami, a nakoniec, schopnosť zrealizovať samotný projekt. Každý projekt, i keď sa zdá, že ide o malú akciu, predstavuje krok k ďalšiemu rozvoju obce. Aktivizácia samosprávy a tretieho sektora dokazuje, že aj malé obce sú schopné realizovať svoje rozvojové zámery a sú dôkazom opodstatnenosti svojej samosprávnej existencie. Či aktivity vytvárajú predpoklady na zlepšenie demografickej a sociálnej problémovosti obce, ukáže budúci vývin. Pozitívny vývin obcí závisí tiež od regionálnych investičných impulzov, ktoré v danom regióne zaostávajú. Súčasnú dobu je ovplyvnené novým programovacím obdobím vidieka na roky 2007-2013 a očakávaním čerpania podpory z eurofondov. Región sa pripravoval na získavanie financií najmä z programu LEADER. Vytváranie miestnych akčných skupín, ktoré sú podmienkou programu, nie je definitívne ukončené preto, že nie

sú stále vytvorené administratívne rámce pre možnosti čerpať eurofondy. Malé obce v iných osiach eurofondov nemajú šance samostatne sa uchádzať o projekty. Problém bude využívať európske zdroje vzhľadom na nevysporiadané vlastnícke vzťahy a nedostatok prostriedkov na spolufinancovanie. Aj tento fakt ovplyvňuje aktuálny stav rozvojového diania malých obcí. Príspevok môže vytvárať komparatívne východisko pre etnologické výskumy lokálnych iniciatív v iných regiónoch Slovenska (DANGLOVÁ 2005).

LITERATÚRA a POUŽITÉ PRAMENE

- Audit VR Novohrad* (2006). Hlavný riešiteľ M. Pavlovkinová. Rimavská Sobota: OZ Konzultačný a rozvojový klub (K.R.O.K). 18 str.
- BEŇUŠKOVÁ, Z. (2005): Socioekonomicko-kultúrne zmeny obce Naštice. In: Danglová a kol. *Vidiék v procese transformácie*. Bratislava: Ústave etnológie SAV, s. 37-52.
- DANGLOVÁ, O. a kol. (2005): *Vidiék v procese transformácie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV.
- FALŤANOVÁ, L. (2006): Lokálny kontext regionálneho rozvoja z hľadiska rozvojových aktivít 2006. 16 str. rkp. (V tlači).
- FALŤANOVÁ, L. (2004): *Rozvojové aktivity obyvateľov vidieka*. Obce Málinec, Hradište, Veľká Ves, Uhorské, Breznička, okres Poltár. Archív textov ÚEt SAV, i. č. 1443, 19 str.
- GAJDOŠ, P. (2005): Teoretický a metodologický rámec klasifikácie a typológie regiónov Slovenska v kontexte teritoriálnych disparít. In: V. Ira, J. Pašiak, L. Falťan, P. Gajdoš (eds). *Podoby regionálnych odlišností na Slovensku. Príklady vybraných okresov*. Bratislava: Sociologický ústav SAV. S. 25-46.
- <http://www.i-dom.skzts.htm>
- <http://www.vucbb.sk>
- OBČIANSKE ZDRUŽENIE VIDIECKY PARLAMENT (2006): Prehľad poskytnutých grantov z eurofondov. In: L. Falťan, J. Štrbavá, J. Ieds./, *Regionálna diferenciácia, regionálny rozvoj v Slovenskej republike v kontexte integračných dosahov. Regionálna diferenciácia Slovenska v podkladových štúdiách*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, CD, s. 143-371.
- Plán sociálneho a ekonomického rozvoja mikroregiónu Háj* (2003). 48 str.
- SLAVKOVSKÝ, P. (2005): Sociálne a kultúrne premeny slovenského poľnohospodárstva v druhej polovici 20. storočia na príklade obcí ostrianskeho mikroregiónu. In: Danglová a kol. *Vidiék v procese transformácie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, s. 101-113.
- STOLIČNÁ, R. (2005): Metamorfózy jednej podhorskej dediny. In: Danglová a kol. *Vidiék v procese transformácie*. Bratislava: Ústav etnológie SAV, s. 27-36.
- STOLIČNÁ, R. (2002): Súčasný stav agroturistiky na Slovensku. In: *Tradícia a spoločensko-politické zmeny na Slovensku po 2. svetovej vojne*. FFUK Katedra etnológie a kultúrnej antropológie FiF UK. Bratislava, s. 98-107.
- TVRDOŇOVÁ, J. (2006): *Zhodnotenie situácie na vidieku, jednotlivých programových dokumentov podporujúcich jeho rozvoj a ich uplatnenie v regióne Novohrad*. 24 str. rkp.

Príspevok vznikol v rámci projektu VEGA 2/5104/27 „Miestny a regionálny rozvoj v kontexte európskej integrácie“ a v projekte č. 15/2007 „Lokálny kontext regionálneho rozvoja z hľadiska rozvojových aktivít“ (vedecký projekt koordinovaný ÚEt SAV).

DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES OF RURAL SETTLEMENTS (micro-analysis of the topic)

Summary

Concentrating on the village of Velká Ves the paper deals with endogenous developmental activities of rural settlements. Development of the villages “from within” (i.e. through internal initiatives) has become gradually more important since the beginning of 1990’s, when municipal government was renewed in Slovakia. Municipalities together with state civil and private sectors usually participate in the local development in Slovakia. Municipal authorities, especially mayors are leading and often the only initiators of local developmental activities.

Research in Velká Ves is part of a broader research conducted in the villages of Breznička, Málinec, Uhorské, Hradište in the district of Poltár. The research methodology included interviews with mayors during years 2004-2007. The district situated in the south of central Slovakia is one of the smallest and least populated districts in Slovakia. There are 22 villages with municipal government there. If we want to understand social and economic situation in the village, it is important to know the context: the district of Poltár is of the least developed regions of Slovakia. Another problematic fact is rural character of the region. Especially small villages, such as Velká Ves, suffer from decrease in numbers of inhabitants, because of a low birth rate and increasing migration of younger generation to towns. However, inspite their limited human potential small villages have adopted very active attitude in solving problems in development. The paper follows endogenous development of the village of Velká Ves at three levels, in particular a) an importance of supportive regional institutions for development of the settlement, b) the role of the associations in co-operation within and among the settlements, c) the activities related to the projects. The activities of the municipality reveal that also small villages are able to realize their developmental aims and prove so justness of their independence in governance.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka:

PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:

PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Lubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sappress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 55, 2007, Number 3

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,
810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,
P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 55, 2007, No 3

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 55, 2007, Nr. 3

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616
